

C

OSMANLI DÖNEMİ

Ankara ve civarında Osmanlı hakimiyetinin varlığı Sultan Orhan Gazi döneminde başlar. Anadolu Selçukluları döneminde, Ertuğrul Gazi ve Karakeçili aşiretinin Ankara "Karacadağ" bölgesinde süresi bilinmeyen konar-göçer yaşantıları vardır.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'nin hayatı hakkında bilinen bilgiler oldukça sınırlı ve çok sonradan yazılmış eserlere dayanır. Ertuğrul Gazi, Oğuzlar'ın "Günhan" kolunun "Kayı" boyuna mensup bir aşiretin beyi olan Gündüz Alp'in oğludur. Bazı kaynaklarda Süleyman Şah olarak zikredilirse de, Osman Bey'e ait ve sonradan bulunan bir sikkede ki "Osman b. Ertuğrul b. Gündüz Alp" ibaresinin yazılı olması, bu görüşü geçersiz kılar. Gündüz Alp'in "Alp" ünvanı ile anılması, Oğuz töresine göre bir "uç beyi" olabileceği ihtimalini de öne çıkarır.

Tarihî an'aneye göre Ertuğrul Gazi'nin ataları, ilk olarak Orta Asya'dan İran Horasan bölgesine gelirler. Malazgirt Zaferi'nden önce Anadolu'ya yapılan akınlarda Sultan Tuğrul Bey ve Alparslan'ın emirlerinin emrinde gazalara katılırlar. Bitlis-Ahlat bölgesine yerleşerek, Ahlat Türkmen Emirleri'nin emrinde Bizans sınır şehirlerine, Gürcüler'e ve Trabzon Rum İmparatorluğu'na karşı savaşır.

Moğollar'ın Ahlat ve civarını istila etmesi üzerine Mardin'e gelerek, kendileri gibi Kayı boyuna mensup olan Artukoğulları emrine girerler. Moğollar'ın Mardin ve çevresini yağmalaması üzerine Gündüz Alp ve beraberindeki Türkmenler, bu bölgeden de ayrılarak Anadolu içlerine doğru hareket ederler. Önce Erzurum yakınlarındaki Pasinler Ovası'na, Sürmeliçukur'a yerleşirler. Moğol saldırılarının bu bölgelere de başlaması üzerine, ağabeyleri Sungur Tegin ve Gündoğdu, Bitlis Ahlat'a geri dönerler. Ertuğrul Gazi kardeşi Dünder Bey ile beraber batıya doğru hareket eder. Sivas yakınlarına gelip konakladıklarında, burada Selçuklu ordusu ile büyük bir Moğol birliğinin savaştığını görürler. Moğollar'ın Selçuklu ordusunu bozmak üzere olduğu anda Ertuğrul Gazi, Selçuklu ordusunun yardımına yetişir. Savaşı Selçuklular kazanır. Savaştan sonra I. Alaeddin Keykubad, Ertuğrul Gazi'ye yardımlarından dolayı iltifatlarla bulunur, "hil'at" giydirir ve Ankara yakınlarındaki Haymana Ovası'nın Karacadağ bölgesini "yurtluk" olarak verir. Ertuğrul Gazi, Karacadağ'da bir müddet kalır ve oğlu Savcı Bey'i (Saru Yatu) Sultan I. Alaeddin Keykubad'a göndererek yeni "yurtluk" ister. Sultan gerekli izni verir ve Ertuğrul Gazi aşireti ile birlikte batıya doğru hareket ederek, Bizans sınırına yakın olan Bilecik-Söğüt dolaylarına, Aşağı Sakarya havzasına yerleşir. Günümüzde Beypazarı ilçesinin Hırkatepe Köyü'nde Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Alp adına yapılmış bir türbe mevcuttur.

Anadolu Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1243 yılında Moğollara yenilmesi üzerine Anadolu'da Moğol hakimiyeti başlar. Selçuklu Devleti idaresi ani bir zaafa uğrar ve İlhanilere vergi vermeye mecbur kalır. Bu tarihten sonra Selçuklu sultanları arasında taht mücadeleleri başlar.

Bilecik-Söğüt'te bulunan
Ertuğrul Gazi Türbesi

Ankara, Sultan Orhan zamanında oğlu Süleyman Paşa tarafından alınmış- sa da, şehirde kesin olarak I. Murad zamanında Osmanlı hakimiyeti kurulur. Kısacası şehirde 1362 yılına kadar, Anadolu Türkmen Beyleri ile Moğol-İlhanlı arasında bir hakimiyet sahası olur. İlhanlı hakimiyetine rağmen 1300'lü yıllar- da Germiyanoglu Yakub Bey'in, Selçuklu sultanı adına Ankara'da hakimiyeti görülür¹⁹.

Bir Türkmen dervişi olan Tabduk Emre, Sakarya nehri kıyılarında bir zavi- ye kurarak, Moğol zulmünden bizar olan Türkmenlere manevî moral vererek, onların toprağa bağlanmasını temin eder. Müridi Yunus Emre de bu yıllarda Anadolu'yu dolaşarak, "fütüvvet ülküsünü" ve "vahdet" akidesini söylediği Türkçe şiirlerle anlatır. Türkmen "Baba" ve "Dede"leri, zaviyelerinde verdikleri tasavvufi eğitimle Türkmenleri, istikbalde olacak gaza ve cihadlara hazırlar.

1336 yılında Ebu Sa'id Bahadır Han'ın vefatı üzerine Devlet Şah, Ankara'da bağımsız bir yönetim kurar. Moğol askerleri, aileleri ile birlikte Ankara çevre- sindeki yaylak ve kışlaklarda yaşarlar. Ankara'nın askerî bir otoritenin baskı- sından uzak kaldığı bu yıllarda, yönetim yavaş yavaş "Ahi"lerin eline geçtiği düşünülür. Bu dönemde Ankara'nın iktisadi ve ticari hayatında duraklama olmamış, tam aksine ilerleme görülür²⁰.

Bursa Osman Gazi Türbesi içi

Bu geçiş döneminde Polatlı bölgesinde Fatıma Bacı ve Hacı Tuğrul önemli rol oynar. Türkmenlerin birlik ve beraberliğini temin eder.

Ankara, tarihi “Kral Yolu” ve “İpek Yolu”nun bir kolu üzerinde bulunması, Sakarya ve Kızılırmak arasında önemli bir ticari merkez olması, Türkmen aşiretlerinin çevrede iskan edilmiş olması, sağlam ve stratejik öneme sahip kalesi ile Osmanlı’nın dikkatini çeker. Orhan Gazi, oğlu Süleyman Gazi’yi, Bolu ve Ankara civarının fethi için görevlendirir. Sakarya ile Kızılırmak arasında bir engel oluşturan Ankara, 1354 yılında Süleyman Paşa tarafından şehirde hakim durumda olan ahilerden alınır ve Osmanlıyı temsilen bir “amil” vali tayin edilir. Gazi Süleyman Paşa “İlk Rumeli fatihi” ünvanı ile Çanakkale Gelibolu Bolayır’da 1358 yılında atından düşerek vefat eder, türbesi Bolayır belde merkezindedir.

Orhan Gazi 1362 yılının Nisan ayında Bursa’da vefat eder. Orhan Gazi’nin vefatı üzerine oğlu I. Murad tahta geçer. Osmanlı tarihinde “Murad Hüdâvendigâr”, “Ahi Baba” ve “Gâzi Hünkâr” adları ile anılan I. Murad, babasının vefatı üzerine 37 yaşında, ahiler ve komutanların kararı ile Bursa’ya davet edilerek hükümdar ilan edilir. Karamanoğlu ile Sivas hükümdarı Giyaseddin Mehmed, Osmanlı’ya

karşı ittifak yapar ve Ankara’da hakimiyet kurmaya çalışır. Şehirde bulunan bazı grupların da baskısı ile Osmanlı askeri ve memurları kovulur. Bunun üzerine Sultan I. Murad 1362 yılında Ankara üzerine yürür. Bu esnada Eretina Beyliği’nin idaresinden memnun olmayan şehir halkı ve ahiler, mukavemet etmeden sultanı törenle karşılayarak ona hediyeler takdim ederler. Böylece Ankara ve bölgesi tamamen yeniden Osmanlı hakimiyetine geçer. Murad Hüdâvendigâr, Ankara’yı Anadolu Eyaleti’ne bağlı bir “sancak” merkezi yapar.

Yıldırım Bayezid Han zamanında Osmanlı Devleti’nin hakimiyet sahası büyür ve taşra idari teşkilatı kurulur. Osmanlı toprakları Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği adı altında kurulan iki “eyalet”le idare edilmeye başlar.

1393’de Yıldırım Bayezid’in Timurtaş Paşa’yı Anadolu Beylerbeyliğine ataması üzerine “eyalet merkezi” Ankara olur. Bu eyalete bağlı sancak sayısı sonraki yıllarda on yediye çıkacaktır. Bu sancaklar Kütahya, Saruhan (Manisa), Hüdavendigâr (Bursa), Aydın, Men-teşe (Muğla), Bolu, Hamid (Isparta), Ankara, Kangırı (Çankırı), Kastamonu, Karahisar-ı Sahib (Afyon), Kocaeli, Biga, Karesi (Balıkesir), Sultanönü (Eskişehir), Alaiye (Alanya) ve Teke (Antalya)’dır²¹.

Yıldırım Han, Osmanlı topraklarını genişletir ve Niğbolu Zaferi'ni kazanır. Bursa'da bulunan gönül sultanı Emir Sultan hazretleri ile kızını evlendirir. İstanbul fethi için hazırlıklara başlar ve İstanbul'u muhasara eder.

Müslüman ve Türk olan, Orta Asya'dan Hindistan'a kadar uzanan büyük bir imparatorluk kuran Timur Han ile Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid Han'ın bir çok sebeplerden dolayı arası açılır. İki hükümdar arasında karşılıklı mektuplaşmalar ve restleşmeler olur. Yıldırım Bayezid İstanbul muhasarasını kaldırır ve Anadolu'ya ordusu ile hareket eder. İki Müslüman ordu, 28 Temmuz 1402 Cuma günü Çubuk Ovası'nda karşılaşır. Kaynaklara göre Timur'un ordusu 160.000, Osmanlı ordusu ise Timur Fetihnamesi'ne göre 70.000-90.000 kişidir. Öte yandan çoğunluğu süvari kuvvetlerinden meydana gelen Timur'un ordusunda, otuzdan fazla da fil vardır. Sırp kralı ise 20.000 kişi ile Osmanlı saflarında yer alır. Savaş, casusları vasıtasıyla Osmanlı ordusundaki Kara Tatarlar'ı kendi tarafına çeken Timur'un lehine gelişir.

Neşri, başta Germiyan askeri olmak üzere bazı Anadolu beyliklerine ait kuvvetlerin, daha önce Timur'a sığınmış olan beylerinin tarafına geçtiğini ifade eder. Bu durum karşısında Osmanlı ordusu bozulur, yanında 3000 kişi olduğu halde savaşa devam eden Yıldırım Bayezid de sonunda esir düşer. Dağılan Osmanlı kuvvetlerinin ardından bütün Anadolu, Timur'a mensup emirler tarafından istila edilir.

Ankara Savaşı Türk tarihinde, iki Müslüman devlet arasında yapılan en büyük savaşlardan biridir. Bu yenilgiden sonra, Anadolu'da uzun mücadeleler sonunda kurulmuş olan Türk birliği bozulur, ayrıca devletin fütihat hareketi ve bu arada İstanbul'un fethi yarım yüzyıla yakın bir süre aksar. Savaşı takiben Anadolu beylikleri yeniden canlanır, Timur orduları tarafından şehirler yağmalanır ve Osmanlıların kurduğu düzen bozulur. Ayrıca Osmanlı şehzadeleri arasında başlayan taht mücadeleleri pek çok yerin elden çıkmasına ve kardeş kanı dökülmesine yol açar.

Ankara Savaşı sonucunda, Ankara şehir merkezi ve civar köyler, Müslüman ve Türk iki ordunun çatışması neticesinde telafisi zaman alacak zararlar görür. Şehir merkezi Timur'un ordusu tarafından yağmalanır, kale kısmen tahrip edilir, Timur savaştan sonra Ankara'da sekiz gün kalır. Çubuk Çayının mecrası değiştirilir, içme suları zehirlenir, bağ ve bahçeler talan edilir, ekili alanlar çığnenir, yerli halkın

hayvanları telef olur. Şehir ve civar köylerde huzur ortamı bozulur.

Timur'la yapılan savaş sonunda yenilen Yıldırım Beyazid esir düşer. 3 Mart 1403 tarihinde vefat eden Yıldırım Han'ın türbesi Bursa'dadır. Yıldırım Han'ın Süleyman Şah, İsa Çelebi, Mustafa Çelebi (Düzmece), I. Mehmed Çelebi, Musa Çelebi ve Şehzade Kasım isminde altı oğlu hayatta olup, bunlar kendi aralarında saltanat mücadelesine başlarlar. Osmanlı hakimiyeti altına giren Anadolu'daki Türkmen Beylikleri, Timur Han'a gösterdikleri vefa karşılığı eski hakimiyet sahalarına yeniden kavuşurlar.

Timur Han'ın torunu Mehmed Mirza, Bursa'da bulunan Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in oğulları Mehmed ve Ali Beylere Kırşehir, Kayseri, Sivrihisar ve Beypazarı bölgesini verir.

Şehzade Süleyman Şah, Ankara Savaşı'ndan sonra Vezir Çandarlı Ali Paşa ile birlikte Bursa'ya gelir, değerli gördüğü eşyaları alarak vezirle birlikte Edirne'ye gider ve sultanlığını ilan eder. Daha sonra Ankara'ya gelerek burayı hakimiyeti altına alır. Yaklaşık sekiz yıl kadar Süleyman Şah'ın hakimiyetinde kalan Ankara, Şehzade Süleyman'ın vefatından sonra üç yıl kadar da Şehzade Musa Çelebi'nin hakimiyetinde kalır. Bu tarihlerde Somuncu Baba (Hamidüddin Aksarayı) vefat eder. Hacı Bayram-ı Veli, mürşidi Somuncu Baba'nın emri gereği Ankara'ya gelir ve irşad faaliyetlerine başlar. Bursa'da Emir Sultan'la tanışan Hacı Bayram-ı Veli, Anadolu birliğinin yeniden kurulması için, Yıldırım Han'ın damadı Emir Sultan'la gönül birliği kurar.

1413 yılında Anadolu'da hakimiyet kurarak birliği sağlayan I. Çelebi Mehmed, Ankara'ya tamamen hakim olur. Hacı Bayram-ı Veli de şehir merkezinde ve civarda irşad faaliyetlerine başlar. Özellikle Ankara savaşından sonra bozulan moral ve düzeni temin etmek için manevî önderlik yapar, gönlü yıkık Anadolu insanının manevî sığınağı olur.

Sultan Çelebi Mehmed'in akıllı ve dirayetli hakimiyeti ile Osmanlı Devleti yeniden kurulmuş olur. Tahrib olan Ankara şehri, huzur ortamının ile yeniden onarılmaya başlanır. Hacı Bayram-ı Veli'nin de Ankara'da bulunması, Anadolu Beylerbeyliği merkezi olması, şehri yeniden bir cazibe merkezi yapar.

1421 yılında Osmanlı Devletinin ikinci kurucusu Çelebi Mehmed'in vefatı ile saltanata, II. Murad oturur. Bu dönemde Ankara, imar faaliyetlerinin hızlandığı bir şehir olur. Osman-

lı toplumunda büyük tesirler bırakan “Şeyh Bedreddin İsyanı”nda Ankara ve civarı etkilenmemiş, bunun en büyük sebebi, Anadolu birliğini yeniden ihya etme idealini taşıyan Hacı Bayram-ı Veli’nin Ankara’da bulunmasıdır. Hacı Bayram-ı Veli yaymağa çalıştığı “vahdet” akidesini ve Anadolu birliği ülküsünü söylediği şiirlerinde dile getirir.

Hacı Bayram-ı Veli, Nakşibendi ve Halveti tasavvuf ekolünün esaslarını içine alan yeni bir tasavvuf ekolü kurar. “Bayramilik” adı altında kurulan bu tasavvuf ekolünü benimseyen alim, sufi ve edipler akın akın Ankara’ya gelmeye başlar. Edirne devletin başkenti olmasına rağmen, Hacı Bayram-ı Veli’nin varlığı ile Ankara, manevî bir başkent durumuna gelir. Bu durum karşısında Murad Han, Ankara’daki bu manevî hareketi izlemeye alır. Çünkü Şeyh Bedreddin olayı yeni yaşanmıştır. Bu isyana benzer bir olayın da Ankara’da meydana gelebileceğinden endişe duyulur. Ayrıca Türkmen aşiretleri Ankara ve çevresinde nüfus olarak da oldukça fazladır. Sultan Murad, bir elçi ile Hacı Bayram-ı Veli’yi Edirne’ye davet ederek niyetini anlamak ve kendisi ile tanışmak ister. Hacı Bayram-ı Veli sultanın daveti üzerine Edirne’ye gider. Sultan Murad Han, Hacı Bayram-ı Veli’yi ihtiramla karşılar ve karşılıklı sohbetlerde bulunur, onun sohbetleri arasında zikrettiği manevî işaretleri dikkate alır. Hacı Bayram-ı Veli, Edirne’de bir müddet kaldıktan sonra Ankara’ya döner. Bu arada Ankara savaşı sonucu fakirleşen Ankara ve civarı ahalisi için de Murad Han, bazı vergi muafiyetleri tanır.

II. Murad ilk iş olarak Ankara ve civarında bulunan beylerin “tımar” tevcihlerini yeniler. Günümüzde Çubuk ilçesinin Balıkhisar köyü, Murad Han zamanında bir “subaşı”lık olup, buranın gelirlerini Mekke ve Medine şehirlerinin masrafı için vakfeder.

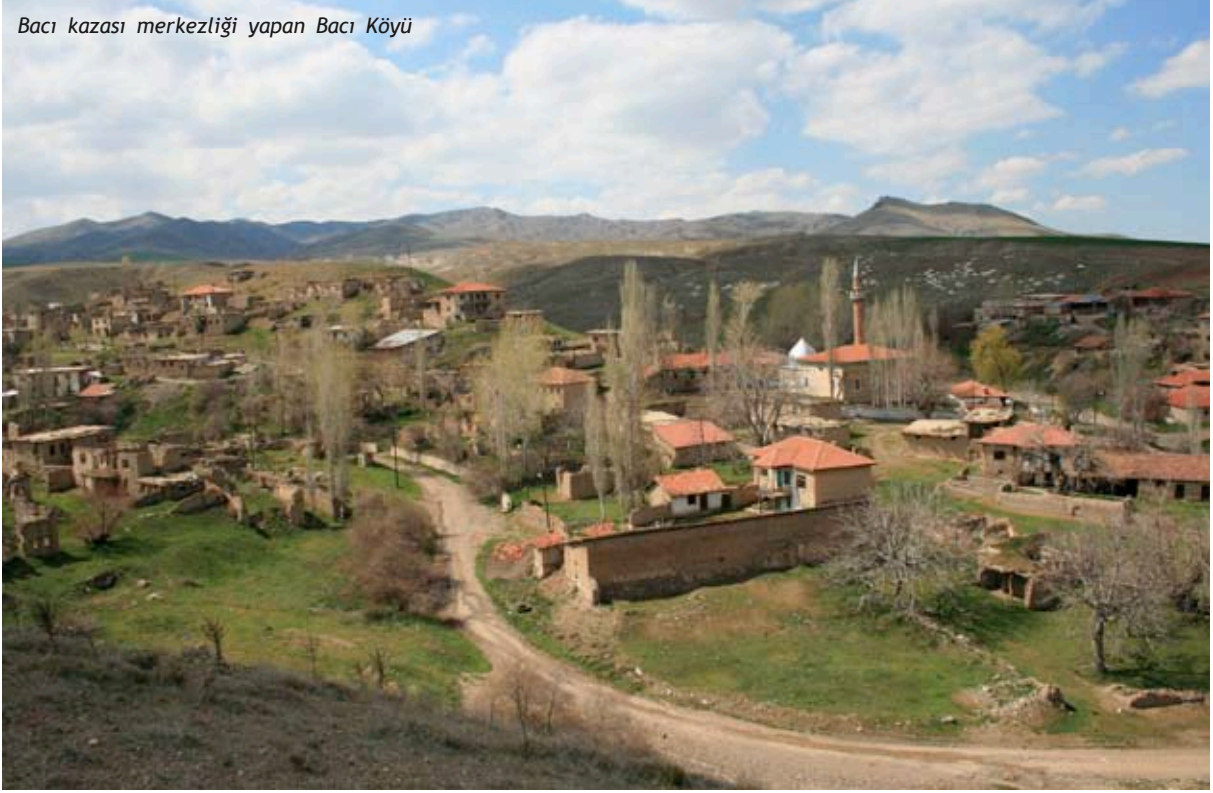
Sultan Murad Han, Hacı Bayram-ı Veli ile olan manevî bağlılığını ilerletir ve İstanbul’un fethi konusunda manevî işaret alır. Sultan bu manevî işaret üzerine, daha çocuk yaşta olan oğlu Fatih Sultan Mehmed Hanı devlet idaresinde yetkili kılar. Bazı kaynaklarda Sultan Murad Han’ın, Hacı Bayram-ı Veli’den manevî

eğitim aldığı zikredilir. Bayramilik Anadolu’da yoğun taraftar bulur. Hacı Bayram-ı Veli’nin yetiştirdiği halifeleri Anadolu’ya dağılıp, irşad görevlerine başlarlar. 1430 yılında Ankara’da “Anadolu’nun manevî koruyucusu” olan Hacı Bayram-ı Veli vefat eder. Ankara, Anadolu Beylerbeyliği merkezi ve Karaca Bey de Anadolu Beylerbeyi olur. Karaca Bey aynı zamanda Sultan II. Murad Han’ın eniştesi olup, Sultan Çelebi Mehmed’in kızı ile evlidir. Ankara’da Karaca Bey külliyesini yaptırır ve vakıflar kurar. Bu külliye bir çifte hamam (Karacabey Hamamı), bir cami, bir imaret ve su yollarından meydana gelir. Bu dönemde Ankara’da imar faaliyetleri hızlanmış, yeni birçok vakıflar kurulur. Kısacası şehir bir ilim ve ticaret merkezi olur.

1453 yılında Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul’u fetheder ve yüzyıllardır hüküm süren Bizans İmparatorluğu’na son verir. Ankara, 1462 yılına kadar Anadolu eyalet merkezi olarak kalır. Aynı zamanda merkez sancak, “paşa sancağı” olur. 1462 yılında ise eyalet merkezi Kütahya’ya taşınır ve Ankara “sancak” merkezi olur. Daha sonraki yıllarda Ankara yine eyalet merkezliğine yükselir. Ankara Sancağı ve onun idari birimleri hakkında derli toplu ilk bilgi kaynağımız Fatih Sultan Mehmed Han zamanında yazılan 1463 tarihli “Tahrir Defteri”dir. Ankara Sancağı, 1463 yılı Tahrir Defteri’ne göre şu idari birimlerden oluşur:

Bacı, Çubuk, Kasaba, Karacabey, Mürted Ovası, Binâri ili, Yaban Ovası/Yabanâbâd, Şorva / Şorba, Mudrıb / Muzrıb, Uruş, Ayaş ve Ankara sancağına bağlı “vilâyet”ler ile “ta’allukât”larından meydana gelir. Buradaki “vilayet” ve “taallukat”dan maksat, sancağa bağlı beylerin hakim olduğu bölgelerdir. Ayrıca bu dönemde konar-göçer Yörükler ise, padişah adına yetkili olan “seyyar kadılık” tarafından idare edilmektedir. Daha sonraki yıllarda Polatlı ve Haymana bölgesinde konar-göçer Yörük cemaatleri “Yörük” kazası adı altında idare edilmeye başlanır. 1513 tarihli “Akdiye Defteri”nde ise Ankara Sancağı’na bağlı kaza merkezleri şunlardır: Ankara Merkez, Ayaş, Çubuk, Yabanabad, Bacı, Yörük ve Murtazabad²².

Bacı kazası merkezliği yapan Bacı Köyü

1. BACI KAZASI

Ankara'nın en eski kazalarından biridir. Bacı kazası, Ankara Çayı ve Sakarya Irmağı vadisi yerleşme ağırlık bir idari merkezdir. Ankara merkez, Ayaş, Beypazarı, Sivrihisar Haymana kabileleri arasında sınır oluşturan bir coğrafya ya sahiptir. Günümüzde Polatlı ilçesinin kuzey, doğu, batı ve güneybatı bölgesidir.

Adını ahi büyüklerin olan "Fatma Bacı"dan almıştır. Bacı kazasının idari merkezi, günümüzde Temelli Beldesi'ne bağlı olan Bacı Köyü'dür.

Bacı kazası'nda köyler ve mezraların haricinde, konar-göçer Taceddinlü kabilesi ile Ulu Yörük cemaatleri bulunmaktadır. 1530 yılında Bacı kazasında 30 köy, 40 mezra, 81 konar-göçer cemaat, 7049 hane ve takriben 26.350 nüfusu bulunmaktadır²³.

Bacı kazasında Mirliva (Ankara Sancakbeyi) hasısı

Derecik Köyü; 22 hane, 13 mücerred, 1 imam, hasılat 1593 akçe; Boyalı Köyü; 8 hane, 3 mücerred, hasılat 1343 akçe; Elmir mezrası, hasılat 500 akçe.

Tacüddinlü kabilesi Bacı kazası civarında "Garita Yüzü"nde iskan edilmekte olup, 178 hane, 107 mücerred, 3 imam, hasılat 3000 akçe. Bu kabile tahminen 900 nüfusludur²⁴.

Bacı kazasında Tımar-ı Züema ve Merdan

Şabanözü Köyü; 76 hane, 36 mücerred, 1 imam, hasılat 8000 akçe²⁵.

Ulu (Büyük) ve Kiçi (Küçük) Yağır köyleri; 24 hane, 10 mücerred, 2 imam, hasılat 2400 akçe.

Karaağaç Köyü; 13 hane, 40 mücerred, 1 imam, hasılat 1090 akçe.

Hacı Ozan Köyü; 30 hane, 5 mücerred, 1 imam, hasılat 1274 akçe.

Koculu Köyü; 13 hane, 13 mücerred, hasılat 1450 akçe.

Burtas (Portas, Poyras, Poyraz); 17 hane, 9 mücerred, 1 imam, hasılat 1886 akçe.

Güreş Köyü; 63 hane, 27 mücerred, 1 imam, hasılat 3000 akçe.

Kabal Köyü; 2 hane, hasılat 2500 akçe.

Öyük Köyü; 4 hane, hasılat 1116 akçe.

İnceğiz Köyü; 12 hane, 4 mücerred, 1 imam, hasılat 1232 akçe.

Hindüler Köyü; 7 hane, 4 mücerred, hasılat 1913 akçe.

Kafirviranı Köyü; 16 hane, 8 mücerred, hasılat 1965 akçe.

Kara Ahmed Köyü; 20 hane, 4 mücerred, 1 imam, hasılat 3632 akçe.

Kısık Köyü; 9 hane, 5 mücerred, hasılat 1523 akçe.

Hatni Köyü; 34 hane, 22 mücerred, hasılat 4433 akçe.

Pazarcık Köyü; 5 hane, 2 mücerred, hasılat 814 akçe.

Hızır Şeyh Köyü; 9 hane, 3 mücerred, hasılat 2000 akçe.

Toy Bey Köyü; 7 hane, 2 mücerred, hasılat 1596 akçe.

Müslim Köyü; 5 hane, 2 mücerred, hasılat 812 akçe.

Mutsak Köyü; 7 hane, 4 mücerred, hasılat 1238 akçe.

Susuz Köyü; 7 hane, 1 mücerred, hasılat 500 akçe.

Yuvacık Köyü; 12 hane, 4 mücerred, hasılat 2596 akçe.

Perilü Köyü; 14 hane, 11 mücerred, hasılat 1229 akçe.

Yalincak Köyü; 9 hane, 3 mücerred, 1 imam, hasılat 1155 akçe.

Çergelmiş Köyü; 4 hane, 1 mücerred, hasılat 850 akçe.

Ağcaagıl mezarası, 2450 akçe; Sekülü mezarası, 500 akçe; Ağcaagıl mezarası, 2450 akçe; Kayserviranı mezarası, 550 akçe; Alişah mezarası, 100 akçe; Kavacık mezarası, 730 akçe; Kayserviranı mezarası, 550 akçe; Tekneöyük mezarası, 310 akçe; Bey Arslan mezarası, 200 akçe; Atı Yavuz mezarası, 422 akçe; Kızılcaşu mezarası, 110 akçe; Musa mezarası, 420 akçe; Karaöyük mezarası, 850 akçe; Akçaşu mezarası, 470 akçe; Abdallu mezarası, 700 akçe; Mescicik mezarası, 100 akçe; Bozöyük mezarası, 420 akçe; Kavaklu mezarası, 400 akçe; Karcakaya mezarası, 600 akçe; Abakuzu mezarası, 150 akçe; Ababey mezarası, 170 akçe; Avçukuru mezarası, 350 akçe; Çalıklı mezarası, 920 akçe; Alan mezarası, 526 akçe; Hacılar mezarası, 470 akçe; Akkaya mezarası, 480 akçe; Yağır mezarası, 150 akçe; Germiş mezarası, 150 akçe; Çaysulu mezarası, 490 akçe; Kargakavağı mezarası, 560 akçe; Çakırlu mezarası, 583 akçe; Alaatlü mezarası, 550 akçe; Boyalu mezarası, 7 hane, 3 mücerred, 1343 akçe²⁶.

Ulu Yörük Türkmenleri

Anadolu Beylerbeyi'nin hassı olup, Bacı kazası civarında Kara-in ve Ağ-in koruluklarında cemaatler (grup, oba) halinde yaşarlar. Toplam 81 cemaat olup, 2014 hane ve takriben 11.800 nüfusludur. Kara-in ve Ağ-in korulukları Sakarya Irmağı vadisi ve ırmağa karışan akarsu

yataklarıdır. Bu cemaatlerin yaşadığı bölgeler bugün Polatlı, Sivrihisar, Ayaş ve Beypazarı ilçelerinde birer köy olmuştur. Ulu Yörük cemaatleri şunlardır:

Salihler, Tavşanlı, Mahmud Fakihlü, Selmanlu, Samedlü, Molla Hacılı, Kılıca, Osman Hacılar, Bittiler, Menteşe Hacılı, Molla Fakihlü, Sabancalu, Sağçal, Osman Hacılar, Kara Beğlü, Resanlı, Işık Emrelü, Işık Ahmedlü, İsa Hacılı, Toy Kocalu, Dutlu, Poladlu (iki ayrı yerde), Tur Ali Hacı, Çekçük, Köşeler (iki ayrı yerde), Atluca, Çanakçılar, Kınık, Karaca Menteşe, Muradcılar, Kara Hamzalı, Sasılar, Karsal, Kır Gençler, Ömerler (iki ayrı yerde), Kara Salihlü, Kara Halillü (iki ayrı yerde), Söklü diğer adı Kırçal, Karaağıl, Genç Ali Avlağı, Ali Hocalu, Muradcılar Hatibi, Hacı Hamzalı, Sarı Obası (Kethüdalar oturur), Mahmadlu, Surdak, Uslucalu, Ukkaşeler, Mişecik, İsa Beğlü (iki ayrı yerde), Aydın Fakihlü (iki ayrı yerde), Kado Obası, Karaviran, Adalu, Kaltıkagıl, Ahmedlü, Ata Beğlü, İğciler ve sekiz perakende halde yaşayan Yörük cemaati²⁷.

Taceddinlü kabilesi

Baydı Yüzü cemaati (103 hane, 57 mücerred, 1 imam), Hüseyin Yüzü cemaati (28 hane, 12 mücerred), Burte Yüzü cemaati (44 hane, 38 mücerred, hasıl 1200 akçe), Doydu Yüzü cemaati (30 hane, 26 mücerred, hasıl 565 akçe), Sakılı cemaati (28 hane, 19 mücerred, hasıl 568 akçe). Avarız vergisinden muaf olan Taceddinlü kabileleri toplam 233 hane ve 1325 nüfusludur²⁸.

Bacı kazasında bulunan vakıflar

1. Bacı Zaviyesi Vakfı: Fatma Bacı Köyü; 1 imam, 1 müezzin, 91 hane, 56 mücerred, hasıl 9975 akçe. Uğmak Deresi ve Alaeddin Deresi, Eskibağ ez-yed-i kadimden Zâviye-i mezburenin mübeyyinhânesidir.

2. Hacı Tuğrul Zaviyesi Vakfı: Hacı Tuğrul Köyü; 1 imam, 39 hane, 20 mücerred, hasıl 5334.

3. Kızılca Köy Cuma Mescidi Vakfı: Kızılca köy; 10 hane, 2 mücerred, hasıl 1325. Hatibe meşruttur.

4. Timur Baba Zaviyesi Vakfı: Timur Baba Köyü ve Şeyh Hacı mezarası; 12 hane, 6 mücerred, 1 imam, hasıl 2474.

5. Şeyh Hasan Zaviyesi Vakfı: Yağır Köyü'nde bulunan bir çiftlik, hasıl 250.

6. Ulu (Büyük) Yağır Köyü Mescidi İmamına Vakıf

7. Kiçi (Küçük) Yağır Köyü Mescidi İmamına Vakıf

8. Şeyh Durak Zaviyesi Vakfı: Kafirviranı Köyü'nde bir mezra, hasıl 300.

9. Kızılca Ahmed Zaviyesi Vakfı: Kızılca Ahmed Köyü'nde bir mezra, hasıl 750.

10. Bacı Camii Vakfı: Şeyh Paşa tarafından 1000 akçe'nin yıllık geliri Cami hatibine maaş olarak vakfedilmiştir.

11. Kızılca Ahmed evladı Vakfı: Kızılca Ahmed evladına ait olan bu vakıf, nesli devam ettiği sürece devam edecektir.

12. Şeyh Yağan Zaviyesi Vakfı: Yağan Şeyh mezarası, hasıl 700.

13. Kafirviranı Köyü Mescidi İmamı Vakfı: Kafirviranı Köyü'nde bir çiftlik mescid imamının maaşı için vakfedilmiştir. Yıllık geliri 201 akçe.

14. Mesud Halife evladı Vakfı: Şabanözü Köyü'nde 87 müdlük bir arazi, hasıl 300 akçe.

15. Amma Vakfı: Hacı Davud bin Müderis zemini, hasıl 210 akçe. Günümüzde Kargalı Köyü'nde Medrese mahallesi olarak bilinen yer halkın ihtiyaçları için vakfedilmiştir.

16. Kutlu Şeyh Zaviyesi Vakfı: Çiftlik, hasıl 250.

17. Karaağaç Köyü Mescidi İmamı Vakfı: Karaağaç Köyü'nde bir çiftlik, mescid imamının maaşı için vakfedilmiştir. Yıllık geliri 300 akçe.

18. Ömer Fakih evladı Vakfı: Güvenç Şeyh mezarası

19. Karaağaç Köyü Mescidi Vakfı: Bir çiftlik yer mescid için vakfedilmiştir. hasıl 150 akçe.

20. Şabanözü Köyü Cuma Mescidi Vakfı: Ankara'da 20 adet dükkanın geliri hatib ve imamın maaşı için vakfedilmiştir.

21. Bacı Köyü Cuma Mescidi Vakfı: Bir çiftlik yer Vakf-ı Mescid-i Cuma'a-i Bacı çiftlik hasıl 314.

22. Amme Vakfı: Hızır Şeyh Köyü'nde bilinen alan. Hasıl 388 akçe.

23. Vakf-ı Mescid-i Cum'a-i Kara Bey bin Tâceddin akçe nakid 3200 hasıl rıb'ı 320.

24. Hunze Hatun Muallimhânesi Vakfı: Şabanözü Köyü'nde ve Karaöyük Köyü'nde bulunan yerler., hasıl 500.

25. Güreş Köyü Mescidi Vakfı: Güreş Köyü Mescidi için 5000 akçenin yıllık geliri vakfedilmiştir²⁹.

1785'li yıllarda Bacı kazası nahiye merkezi durumuna düşer ve Ankara Merkez kazasına bağlanır. Bu yıllarda Ankara Sancağı "Nefs-i Ankara" denilen merkez Ankara şehri ile buna bağlı olan iki kasaba ve dokuz kazadan meydana gelir. Bu idari yapıya göre: "Nefs-i Ankara" (Merkez) kazası: Şehir merkezi, "Kasaba-i Bala" ve "Çukurcak" (Badillu ve Merdisi aşiretleri ve Karakeçili cemaati), "Kasaba-i Süfla" ve "Bacı" nahiyeleri (Elçi, Abdili, Alaferizli, Bozulus ve Boynu İncelü aşiretleri). Nahiyelerde ise "Sekbanbaşı" denilen güvenlikten sorumlu kişiler vardır. Çubukabad, Yabanabad, Murtazaabad, Ayaş, Haymanateyn (Küçük ve Büyük Haymana isimleriyle anılan iki kazadan meydana gelir ve Boynu İncelü aşireti bulunur), Yürükan-ı Ankara, Şorba, Nalluhan ve Beypazarı kazalarından meydana gelir.

1809 yılından sonra ise İstanos (Zir/Yenikent) kasabası kaza merkezi olur ve Bacı nahiyesi Zir kazasına bağlanır. Daha sonraki yıllarda nahiye merkezi Zir (İstanos/Yenikent) olur ve dört asırlık Bacı kazası, köy statüsüne düşer. Bu tarihi ve manevi merkezimiz günümüzde birkaç ailenin yaşadığı viran olmuş bir yerleşme durumundadır³⁰.

2. YÖRÜK KAZASI

Ankara ve civarında yerleşik Türkmen cemaatlerin haricinde, “yazlık” ve “kışlak”lar da yaşayan, konar-göçer Yörük cemaatlerde bulunmaktadır. 1500 ‘lü yıllarda bu topluluklar yaklaşık 56.350 kişidir.

Osmanlı Dönemi’nde, göçebelerin yaşam tarzlarını ifade etmek için “konar-göçer”, “göçerler”, “yörük” gibi terimler kullanılmıştır. Osmanlılar, Selçuklular gibi önceleri göçebe Türklere “Türkmen” demişlerdir. Türkmen adı XI. yüzyılda, Müslümanlığı kabul eden Oğuzlar, şamanist göçebe Oğuzlardan ayırt edebilmek için Müslüman Türk anlamında da kullanılmıştır. Osmanlılar kuruluş yıllarında göçebeleri Türkmen olarak, 14-15. yüzyıllarda da “Yörük-Yürük” olarak nitelendirmişlerdir.

“Yörük” deyimi, iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halkı anlamına gelir. Bunlar, Anadolu’ya ve oradan da Rumeli’ye yayılmış Türkmen topluluklarıdır. Başkanlarına “Mir-i Yörükân” veya “Yörük Beyi” denilir. Osmanlı Devleti’nde, Yörük Beyleri “zeamet” adı verilen bir toprak “dirliğ”e sahiptir. Savaş zamanlarında, “eşkinçi”leri (savaşa katılanları) Beylerbeyleri’ne bu Yörük Beyleri teslim ederdi. Yörükler, Osmanlı ordularında genellikle geri hizmetlerde kullanılırdı. Yirmi-beşi “yamak”, beşi “eşkinçi” olmak üzere, otuz kişilik “ocak” şeklinde “tımara” sahiptiler. 1608 yılında Osmanlı Devleti tarafından Yörüklerle ilgili bir “Yörük Kanunnamesi” çıkartılmıştır. Bu kanuna göre, bir yörük yörüklükten vazgeçip, bir yerde yerleşip, tarımla uğraşıp, bir köyde on yıldan fazla oturup, o köyün halkı olarak yazıldığı takdirde, Yörüklükten çıkar ve köylü olur. Bu kimseye Yörük Beyi karışamaz³¹.

Sakarya Irmağı vadisi ve Haymana platosunda konar-göçer olarak yaşayan Yörük cemaatleri Osmanlı’nın ilk yıllarında “Ulu Yörük”, “Aydın Beğlü”, “Karalar” “Kasaba Yörükleri” ve “Haymana kabileleri” adı altında, Padişah ve Beylerbeyi hassı olarak yönetilir.

Zaman içinde bu Yörük kabileleri yaşadığı bölgeye göre iki gruba ayrılır. Haymana bölgesinde yaşayanlar “Haymanateyn”, Sakarya vadisi civarında yaşayanlara da “Yörükân-ı Ankara” adı verilir.

“Yörükân-ı Ankara” daha sonraki yıllarda “Yörük” kazası adını alır. Merkez kasabaya

ve Bacı kazasına bağlı olan Yörük kabileleri bu kaza idari birimine bağlanır ve “seyyar kadılık”la idare edilir.

Kâtip Çelebi’nin “Cihannüma”sında Ankara vilâyetinin idari taksimatı şöyledir: “Ankara’nın kazaları: Yörükân-ı Ankara, Ayaş, Çubukabad, Çukurcak, Şorba, Murtezaabad, Yabanabad, Haymana, Turguteli, Yerköy ve Gündül’dür.”

“Cihannüma” bu kazalar hakkında bazı tafsilâtlar verir: “Yörükân-ı Ankara, Ankara livası’nda bulunan Yörüklere müteallik bir kazadır. Kadıları şehirden şehire gezip maslahatları görürler. Bu kazanın kadılarına mahsus mahkeme yeri yoktur.”

Taşra teşkilatında yapılan değişiklikler ve iskan faaliyetleri sonucunda kurulan Yörük köyleri Haymana, Sivrihisar, Mihalıccık, Akşehir, Ayaş, Zir ve Beypazarı kazalarının bağlanır. Cumhuriyet’in ilanından sonra da bu Yörük köylerinin çoğunluğu Polatlı ilçesi hudutları dahilinde kalır.

3. HAYMANATEYN KAZASI

Ankara Sancağı, 1463 yılı Tahrir Defteri’ne göre şu idari birimlerden oluşur: Bacı, Çubuk, Kasaba (merkez), Karacabey (Polatlı, Haymana, Gölbaşı, Bala, Sivrihisar, Yunak ilçelerinin bir kısmı), Mürted Ovası, Binâri ili, Yaban Ovası/Yabanâbâd, Şorva/Şorba, Mudrıb/Muzrıb, Uruş, Ayaş ve Ankara sancağına bağlı “vilâyet”ler ile “ta’allukât”larından meydana gelir. Buradaki “vilâyet” ve “taallukat”dan maksat, sancağa bağlı beylerin hakim olduğu bölgelerdir.

1530 yılına gelindiğinde, Padişah hassı olan ve Ankara kazasına bağlı “Haymana kabileleri” bir yönetim altında toplanır. Haymana Kabileleri Elmadağ’ın batı yamaçlarında, Beynam Ormanı, Tuz Gölü’nün kuzey batısından Sakarya Irmağı vadisinin güneydoğusuna kadar olan geniş bir alanda yaşarlar. Aydın Beğlü kabilesi dahil toplam 358 cemaat halinde ve 36.500 kişilik nüfusa sahiptir³².

Aydın Beğlü Kabilesi:

Aydın Beğlü Seferihisar toprağında olup, “Erkonmaz” adlı kişiye tımar olarak verilmiş iken, daha sonra Haymana’ya dahil edilir.

1. Nasırseydi cemaati Aydınbeylü’den olup, 13 hane, 12 mücerred, hasıl 352.

2. Piri Fakihlü cemaati Ağrıboz’dan olup, 16 hane, 15 mücerred, hasıl 468.

3. Hasan Şeyh cemaati, 10 hane, 8 mücerred, hasıl 288.

4. Mustafa Fakih cemaati, 16 hane, 6 mücerred, hasıl 383.

5. Öksüz nâm-ı diğer Polad, 19 hane, 15 mücerred, hasıl 674.

6. Yürütler cemaati, 12 hane, 6 mücerred, hasıl 356.

7. Tatarcık cemaati, 16 hane, 9 mücerred, imam 1, hasıl 456.

8. Saruotak cemaati, 24 hane, 21 mücerred, hasıl 764.

9. Karaağaç Köyü, 9 hane, 15 mücerred, seyyid 1, hasıl 390.

10. Hevacelü cemaati, 7 hane, 6 mücerred, hasıl 230.

11. Poladlu cemaati, 8 hane, 7 mücerred, imam 1, hasıl 364.

12. Polad cemaati Aydınbeylü'den olup, 2 hane, 5 mücerred, hasıl 14.

13. Perâkende Cemaat, 7 hane, 7 mücerred, hasıl 220.

14. Karalu cemaati, 6 hane, 4 mücerred, hasıl 148.

15. Hıdırlık Köyü'nde bulunan perakende cemaat, 10 hane, 6 mücerred, hasıl 180.

16. Yurdcu cemaati, 26 hane, 11 mücerred, hasıl 1138.

17. Kızılkışla mezrasında bulunan perakende cemaat, 5 hane, 1 mücerred, hasıl 85.

18. Katrancı Köyünden Işıkkarı cemaati, 22 hane, 24 mücerred, hasıl 2421³³.

4. ZAVİYELER VE VAKIFLAR

Anadolu Selçukluları ve Osmanlı döneminde, günümüzde Polatlı ilçesi hudutları dahilinde Oğuz Türkmen boylarının iskanını sağlamak, yol güvenliğini temin etmek, bölgeler arası kültür alış-verişini yaygınlaştırmak, birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek, tarım ve hayvancılığı geliştirmek, dini eğitimi tabana yaymak ve daha bir çok görevleri yerine getiren “zaviye”ler kurulmuştur. Zaviye yapılarında herkesin saygı duyduğu, gönül ehli, halkın “veli”, “seyyid”, “derviş”, “baba”, “bacı”, “gazi”, “şeyh” ve “dede” gibi ünvanlar verdiği alp-eren bilge kişiler bulunmaktadır. Yönetim bu kişilere bazı köy, mezra ve çiftliklerin yıllık gelirini devamlı olarak tahsis eder. Bu gelirden zaviye-

lerde görevli kişilere, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin, zengin-fakir demeden herkese ücretsiz yemek verilir, yolcuların konaklama ve her türlü ihtiyacı karşılanır.

Zaviyeler genellikle yol kavşaklarında ve güzergahlarında, geçitlerde ve ıssız yerlerde kurulur. Vakıflar genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarından temin edebildiğimiz ve Polatlı bölgesinde bulunan zaviyeler şunlardır:

1. Fatma Bacı Zâviyesi: Bacı Köyü'nün içindedir. Günümüzde sadece Fatma Bacı türbesi bulunmaktadır.

2. Hacı Tuğrul Baba Zâviyesi: Hacıtuğrul Köyü'nün yakınında iken, günümüzde sadece Hacı Tuğrul Baba türbesi bulunmaktadır.

3. Timur Baba Zâviyesi: Yeri tespit edilememiştir.

4. Şeyh Hasan Zâviyesi: Yeri tespit edilememiştir.

5. Şeyh Durak Zaviyesi: Yeri tespit edilememiştir.

6. Kızılca Ahmed (Karaca Ahmed) Zaviyesi: Sakarya Irmağı doğu kıyısında ve Karacaahmed Köyü sınırları içindedir. Günümüzde sadece Karaca Ahmed türbesi bulunmaktadır.

7. Şeyh Yağan Zaviyesi: Yeri tespit edilememiştir.

8. Kutlu Şeyh Zaviyesi: Yeri tespit edilememiştir.

9. Basri Şeyh Zaviyesi: Basri Köyü civarında bulunan zaviyenin yeri tespit edilememiştir.

10. Bancık Zaviyesi: Eski Menteşe Köyü hudutları dahilinde bulunan zaviyenin yeri tespit edilememiştir.

11. Şeyh Yağmur Baba Zaviyesi: Yağmurbaba Köyü'nün yakınında olup, sadece türbenin temelleri ve mezarlık kalmıştır.

11. Baba Yakub Zaviyesi: Babayakup Köyü içinde olup, sadece Baba Yakub türbesi bulunmaktadır³⁴.

Günümüzde Sarıoba Köyü Ankara Çayı yakınında, Tatlıkuyu Köyü Tekke mevkiinde, Beşköprü Köyü mezarlığında, Kuşçu Köyü mezarlığında ve Çile Dağı'nın yamaçlarında bilmediğimiz zaviyeler olabilir.

Bacı Köyü Camii

5. OSMANLI DÖNEMİ ESERLERİ

Polatlı bölgesinde Osmanlı döneminde yapılan eserlerden günümüze ulaşanların tamamına yakını cami, türbe, çeşme, konak ve demiryolu istasyon binalarıdır. Zaviye, türbe ve kale yapılarının çoğu günümüze ulaşmamıştır. Polatlı ilçe merkezinde yapılaşma 1926 yılından sonra başlamıştır. Osmanlı döneminde demiryolu ihracat iskelesi durumundadır. Cami, konak ve çeşmelerde köylerde yapılmıştır. Günümüze ulaşan ve mimari değeri olan yapılar şunlardır:

Bacı Köyü Camii

Cami, Fatma Bacı Türbesi'ne bitişik, boyuna dikdörtgen planlı, çatılı, kagir bir yapıdır. Yapımında kesme ve moloz taş kullanılmıştır. Kuzeydeki iki yanı kapalı son cemaat yerinin önünde, ortada iki adet ince ahşap olup, ahşap çıtalarla bunlara başlık yapılmıştır. Ortadaki basık kemerli kapının üstüne ahşaptan üçgen alınlıklı bir kitabelik konulmuştur. Bu alınlıkta: "Cami-i Şerif'in müceddeden (yeniden) inşası sene 1312" ibaresi yazılıdır. Kitabedeki ibarenden eski caminin yıkılarak, 1895 yılında mevcut caminin yapıldığını anlıyoruz.

Ahşap kapı kanatları üçer panoya bölünmüştür. Panoların ortasına oyma tekniğiyle

bü-yükçe birer çiçek işlenmiştir. En üstteki panolarda köşelerde birer küçük çiçek görülmektedir. Kapının iki yanında birer adet kemerli pencere, üstünde ortada küçük bir yuvarlak pencere bulunmaktadır. Son cemaat yerinin çıtalı ahşap tavanının ortasında yuvarlak bir göbek vardır. Batı cephenin güney tarafını türbe kapatmaktadır. Minare batı cephenin kuzey köşesindedir. Minare kaidesi kesme taş, gövde ise tuğla örgülü ve külahı kurşun kaplamadır.

Güney cephede iki adet kemerli pencereden başka üstte, iki yanda küçük yuvarlak, ortada oval bir pencere, doğuda ise üç adet kemerli ve üstte üç adet yuvarlak pencere görülür. Caminin Marsilya kiremidi kaplı çatısında yukarı doğru genişleyen bir saçak altı vardır.

Harim kısmında kuzeyde iki direğin taşıdığı ahşap mahfel ve ana mekanı örten ahşap tavan, çıtalarla baklava şeklinde bölünmüştür. Ortadaki yuvarlak göbeğin ortasında zarif bitkisel motifli süslemeler bulunmaktadır. Kuzey batı köşedeki ahşap minbere de kapı ve tavan-daki gibi bitkisel süslemeler işlenmiştir. Yuvarlak mihrap nişinin çevresini ortada düz ve geniş bir silme ile iki kenarındaki ince silmeler kuşatmaktadır³⁵.

Mülhak Vakıflardan olan Fatma Bacı Vakfı mütevelliliğine "evlâd-ı vâkıf" (vakfın evladından)dan Derviş Hacı İsmail, 22 Cemaziyel evvel 1277 (1861) tarihinde müteveli olarak

Bacı Köyü Camii'nden görüntüler

tain edilir. Derviş Hacı İsmail Efendi'nin vefatı üzerine, 8 Şevval 1328 (1910) tarihinde yerine evladı İsmail, Ahmed ve Tevfik Efendiler'e meşrutiyet veçhiyle müteveli tain edilirler. Kanaatimizce cami İsmail, Ahmed ve Tevfik Efendilerin zamanında yeniden yapılmıştır.

Molla Nabi Efendi 15 Şevval 1273 (1857) tarihinde, günlük iki akçe yevmiye ile Bacı Sultan Cami-i Şerifi'ne hatip olarak tain edilir. Molla Nabi Efendi'nin vefatı üzerine beş nefer evladından Ali Efendi'ye 6 Zilkade 1327 (1909) tarihinde hitabet tevcih edilir³⁶.

Hacıtuğrul Köyü Camii

Hacıtuğrul Köyü'nde bulunan cami, mimari olarak Bacı Köyü Camii ile benzerlik taşır. Belki de aynı ustanın yapıımıdır. Dikdörtgen planlı, çatılı ve kagir bir yapıdır. Yapımında kesme ve moloz taş kullanılmıştır. Duvar örgü sisteminde pencere, kapı kenarları ve köşelerde taşlar dışa taşkın olarak kullanılmış olup, köşelerde kiler ayrıca şaşırtmalı denilen ileri geri çıkıntılı olarak örülmüştür.

Kuzeydeki iki yanı kapalı son cemaat yeri sonradan kapatılmıştır. Basık kemerli kapının sağında ve solunda iki kitabe vardır.

Sağda bulunan kitabede “Tarih-i Nazm/Raciyamin el-Gani Abdurrahim Ya Şekur/Ente Rabbi Ente Hasbi Ente ilahi Gafur/Cümlenin mağbudusun maksudumuz ver Ya Celil/Hacı İsmail Ömer Ahmed bu hayrata delil” ibaresi yazılıdır. Ebced hesabına uygun yazılmaya çalışılan beyitlerde imla hataları görülür.

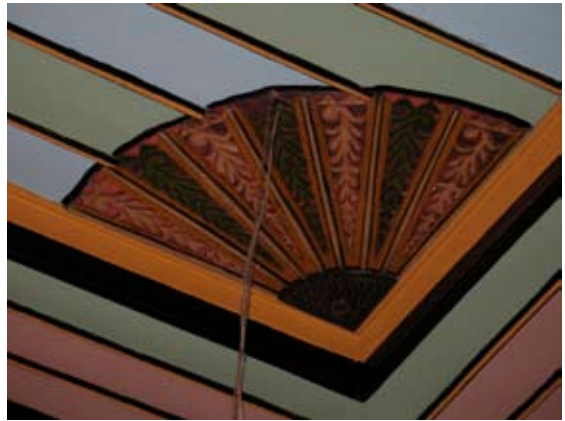
Solda bulunan kitabede ise Kur'an-ı Kerim'de bir ayet ve caminin onarımına vesile olanlara Allah'tan mağfiret dileği ile 1322 tarihi yazılıdır. Kitabelerden 1904 yılında Köy ahalisinden Hacı İsmail, Ömer ve Ahmed Efendiler caminin onarımına vesile olurlar. Minare daha sonraki yıllarda yapılır. Yapılan onarımlarda özgün mihrap ve minber değiştirilmiştir. Ahşap tavanı oldukça güzeldir. Dış cephelerde kemerli pencerelere küçük taşlar konulmuş ve bunların üzerine kısa ayetler yazılmıştır. Kuzeyde bulunan pencere üzerindeki taş da “Menbai feyz-i Hüda/Bu makamdır/Zahida bil/1322” ibaresi yazılıdır. Diğer pencere de ise “Fetebarekallah/1324” ibaresi yazılıdır. Bu ibareden de cami onarımının 1906 yılında tamamlandığını öğreniyoruz.

Kargalı Köyü Camii

Kargalı Köyü'nde bulunan cami, dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı ve çatılı bir yapıdır. Minare güneybatı cephe köşesindedir. Giriş kapısı batı cephede bulunan caminin yapım kitabesi yoktur. Kanaatimizce 1850 li yıllarda yapılmıştır. Hatipzade ailesinin cami ile ilgili vakıfları bulunmaktadır.

Özgün alçı mihrabı sonraki yıllarda çini ile kaplanarak, sadece üst kısmı kalmıştır. Ahşap minberi orijinal ve güzel olup, iyi korunmuştur. "Esmâ'ül-hüsna" bir zincir halkaları şeklinde üç duvara nakşedilmiştir. Ahşap tavan işçilği ve kalem işi süslemeleri oldukça güzeldir. Mahfeli ahşaptır. Ahşap tavan ortasında ve köşelerde yuvarlak rozetler bulunmaktadır.

Hisarlıkaya Köyü Cami

Hisarlıkaya köyünde bulunan cami, yerleşmede yeni bir cami yapıldığı için ibadete kapalıdır. Boyuna dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı ve çatılı bir yapıdır. Kuzeydoğu köşede ahşap minaresi vardır. Cami, sonradan yapılan onarımlarla özelliğini kaybetmiştir. Özellikle duvarlarda bulunan güzel kalem işleri yapılan beyaz badana ile kapatılmıştır.

Ankara bölgesinde sadece bu camide ahşap mihrap görülür. Ahşap minberi alınlığında 1320 (1902) tarihi yazılıdır.

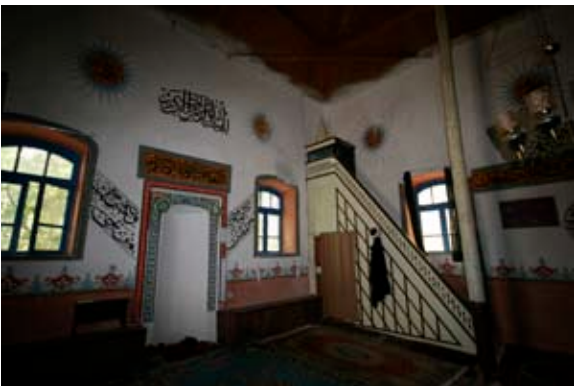
Ahşap tavanda bulunan yuvarlak rozetlerdeki süslemeler oldukça güzeldir. Caminin kalem işlerini Nakkaş Mehmed Esad Mucuri Efendi 1905 yılında yapmıştır.

Giriş kapısı kuzey cephede ve ahşaptır. Kapı iki kanatlı olup, kanatlar iki dilimle ortalarına oyma yuvarlak rozetler yapılmıştır. Gerek ahşap işçiliği, gerekse kalem işleri ile dönemin özelliklerine sahip caminin onarımı yapılarak korumaya alınması iyi olacaktır.

Oğuzlar Köyü Camii

Oğuzlar eski adıyla Yağır Köyü camii kare planlı ve ahşap çatılı bir yapıdır. Özelliği ahşap tavan ve kalem işleri işçiliğidir.

Kabak Köyü Camii

Kabak Köyü'nde bulunan cami, 1903 yılında Ahmed oğlu Süleyman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, duvarları kesme taşla örülmüş, ahşap tavanlı, çatılı, son cemaat yeri revaklı bir yapıdır. İç ve dış cepheler sonradan sıvanmıştır. Kuzeyde bulunan son cemaat yeri camekanla kapatılmıştır. Revakların sütunu antik andezit taşıdır. Özgün ahşap tavanı muhafaza edilmiş, mihrabı sonradan çini ile kaplanmıştır. Mihrabı ahşaptır. Minare ise kuzeybatı köşeye son yıllarda yapılmıştır.

Sarıoba Köyü Camii

Alagöz Köyü, Başkomutanlık Karargahı
(Türkoğlu Konağı)

Konaklar:

Polatlı köylerinde bulunan konaklar da genellikle kesme taş ve kerpiç malzeme kullanılmıştır. İki katlı, ahşap tavanlı ve çatılıdır. Alagöz, Türkobası, Kargalı, Türktaciri, Hıdırşeyh, Oğuzlar, Şeyhahmetli, Uzunbeyli ve İnler köylerinde tek ve iki katlı konaklar bulunmaktadır. Polatlı merkezde bulunan Kargalı Mustafa Bey'e ait konak ise tamamen yıkılmıştır. Alagöz Köyü'nde bulunan Türkoğlu Konağı Sakarya Meydan Muharebesi'nde "Başkomutanlık Karargahı" olarak kullanılmıştır. Sarıoba Köyü'nde bulunan konaklar, Beypazarı mesken kültürü etkisinde kalmış olup, diğer köylerde bulunanlardan farklıdır.

Türkobası Köyü'nde bir konak

Şeyhahmetli Köyü'nde bulunan tarihi konak

Sarıoba Köyü'ne bulunan Mollazade Konağı

Sarıoba Köyü'nde bulunan Mollazade Konağı'nın ahşap tavan işçiliği ve köyde bulunan diğer konaklar

Sarıoba Köyü'nde bulunan konaklar

Sarıoba Köyü çeşmesi

Çeşmeler

Bacı, Hacıtuğrul, Gedikli, Girmeç, Hıdırseyh, Karaahmed, Oğuzlar, Şabanözü, Sarıoba, Basri, İçciler, Çokören, Babayakup, Sivri, Kargalı, Kuşçu, Macun, Şeyhali, Türkobası, Alagöz ve Ücret köylerinde kesme taştan yapılmış kitabeli ve kitablesiz çeşmeler bulunmaktadır. Özellikle Bacı, Hacıtuğrul, Gedikli, Karaahmed, Sarıoba, Basri, Çokören, Sivri ve Kargalı köylerinde bulunan çeşmeler koruma altına alınmalıdır.

Beyobası Köyü çeşmesi ve kitabesi

Basri Köyü çeşmesi ve kitabesi

Bacı Köyü sütunlu çeşme

Bacı Köyü çeşmesi ve kitabeleri

Gedikli Köyü çeşmesi ve kitabesi

Alagöz Köyü çeşmesi

Kargalı Köyü çeşmesi ve kitabesi

Hacıtuğrul Köyü çeşmesi

Ücret Köyü çeşmesi

Çokören Köyü çeşmesi

Çokören Köyü çeşmesi ve kitabesi

Karaahmet Köyü Fatma Hatun çeşmesi ve kitabesi

Şeyhali Köyü çeşmeleri

Karaahmet Köyü çeşmesi

Türkobaşı Köyü çeşmesi

Türbeler

Bölge de Fatma Bacı, Hacı Tuğrul ve Karaca Ahmed türbeleri Anadolu Selçukluları döneminde yapılmış olup, sonra ki dönemlerde de onarımlar görmüştür. Bu yapılardan üçü de, günümüze özgün hali bozularak ulaşabilmiştir.

Polatlı bölgesinde vakıf kayıtlarında adı zikredilen Timur Baba, Şeyh Hasan, Hızır Şeyh, Şeyh Durak, Şeyh Yağan, Kutlu Şeyh, Basri Şeyh, Bancık, Şeyh Yağmur Baba ve Baba Yakub türbelerinden sadece bir kaç günümüze ulaşabilmiştir. Bunlardan Timur Baba, Şeyh Hasan, Hızır Şeyh, Şeyh Durak, Şeyh Yağan, Kutlu Şeyh, Basri Şeyh ve Bancık türbelerinin yeri dahi bilinmemektedir. Şeyh Yağmur Baba türbesi ve Karacaahmet Köyü'nde Çile Dede türbesi tamamen yıkılmış, Baba Yakub türbesi ise sonradan kare planlı bir oda şeklinde yapılmıştır.

Ayrıca Kuşçu Köyü'nde Kuşçu Baba Türbesi, Şabanözü Köyü'nde Şaban Dede mezarı, Sazılar Köyü'nde Malkoç Baba Türbesi ve Beyobası Köyü'nde Kadıncık Ana türbeleri sonradan yapılmıştır.

Tatlıkuyu Köyü'nde Tekke mevkiinde bulunan Yusuf Baba Türbesi, Sarıoba Köyü'nde "Yel Dedesi" türbesi kalıntıları bulunmaktadır.

TATLIKUYU KÖYÜ, YUSUF BABA TÜRBEİ

KUŞÇU KÖYÜ, KUŞÇU BABA TÜRBESİ

ŞEYHALİ KÖYÜ, ŞEYH ALİ TÜRBESİ

SAZILAR KÖYÜ, MALKOÇ BABA TÜRBESİ

**KARGALI KÖYÜ
KARGALI DEDE
TÜRBESİ**

SARIOBA K6Y6, BEL DECE T6RBESİ

Mezartaşları

İnler Köyü'nde Mikaili aşiretine, Uzunbeyli Köyü'nde Perişanoğulları'na, Sarıoba Köyü'nde Kethüdalar'a, Kargalı Köyü'nde Hatipzadeler'e, Alagöz Köyü'nde Türkoğlu'na, Karaca Ahmet Türbesi yakınındaki hazire de Karaca Ahmed hazretleri evladına, Yüzükbaşı Köyü'nde ise Subaşı'lara ait, kitabeli mezarlar bulunmaktadır.

Sarıoba Köyü, Mollazade Mezarlığı

İnler Köyü, Mikaili aşireti mezarlığında bulunan mezar taşı

İnler Köyü, Mikaili aşireti mezarlığında bulunan mezar taşı

Şeyhahmetli Köyü mezarlığı

Sivri Köyü mezarlığı

İnler Köyü, Mikaili aşireti mezarlığında bulunan mezar taşı

